

Anna Mielczarek-Żejmo

Przedmiot: Podstawy socjologii i metody badań socjologicznych

Data: 18 kwietnia 2020 r.

Temat: Instytucje społeczne i ich rola na przykładzie kontroli społecznej.

Zakres tematyczny wykładu:

- I. Pojęcie konformizmu
- II. Pojęcie dewiacji
- III. Przyczyny powstawania dewiacji
- IV. Pojęcie kontroli społecznej
- V. Funkcje dewiacji

I. Pojęcie konformizmu

Socjalizacja, o której była mowa ostatnio, przygotowuje jednostki do zachowania zgodnego z oczekiwaniami społeczeństwa. W jej trakcie uczymy się norm i wartości obowiązujących w różnych grupach. Dlatego też socjalizacja jest podstawowym mechanizmem kontroli społecznej. Zachowanie zgodne z oczekiwaniami grup to konformizm.

Konformizm – dostosowanie własnego zachowania i sposobu myślenia do zachowania i myślenia innych członków danej zbiorowości.

1. Eksperyment Asha – proszę obejrzeć film:

<https://www.youtube.com/watch?v=qiHdu8ISHYo>

2. Dlaczego ludzie zachowują się tak jak inni?

- 1) Zachowanie innych jest źródłem informacji o tym, jak się zachować w danej sytuacji.
- 2) Z obawy przed karą.
- 3) W celu uzyskania akceptacji innych (brak akceptacji karą).

II. Pojęcie dewiacji

Zachowanie niezgodne z oczekiwaniami grupy to dewiacja.

Dewiacja (Frieske) – zachowania, które są niezgodne ze standardami normatywnymi, skłaniającymi się na wspólnotową wizję ładu.

1. Dylematy dotyczące dewiacji

- 1) Czy zachowania, nad którymi ludzie nie mają kontroli też należy uznać za dewiację? (nadmierna tusza, karłowaty wzrost)
- 2) Czy każde, również pozytywne odchylenie od normy jest dewiacją? (np. życie Matki Teresy z Kalkuty)

3) Kto decyduje, co jest normą, a co od normy odbiega?

4) Gdzie przebiegają granice tolerancji?

Czynniki kształtujące zasięg marginesu tolerancji:

⇒ Wielkość grupy (im mniejsze grupy tym mniejszy margines; inaczej w dużych grupach łatwiej uniknąć kary)

⇒ Pozycja społeczna osoby naruszającej normę (ksiądz i kaskader, ale polityk a zwykły kierowca; zajmowanie pewnych pozycji społecznych pozwala unikać kary, a zajmowanie innych skutkuje wyższymi oczekiwaniami co do przestrzegania norm i wartości)

⇒ Ważność naruszanej normy (im ważniejsza jest norma tym surowsze kary za jej złamanie; np. brak „dzień dobry” a jazda po pijanemu)

III. Przyczyny powstawania dewiacji

Spółeczeństwo stwarza warunki, w których następuje rozdźwięk między normami i wartościami – anomia. Stąd dążenie do osiągnięcia wartości/celów innymi sposobami niż dopuszczalne. Ma to szczególnie miejsce w okresach szybkich przemian (transformacja, pandemia?). Jakie sytuacje sprzyjają rozbieżnościom między wartościami a normami?

1. Normy i wartości zawarte w kulturze bywają sprzeczne ze sobą

1) Antynomie normatywne – sprzeczne wzajemnie reguły (np. prawo i obyczaj: prawo zabrania walk kogutów w Meksyku, ale jest to ważny element tradycji meksykańskiej)

2) Ambiwalencja normatywna – niezgodność oczekiwań dyktowanych przez jedną i tę samą regułę (np. lekarz – oczekiwanie, by był delikatny i czuły, ale leczenie może być bolesne).

2. Różne grupy i instytucje, w których odbywa się socjalizacja, przekazują sprzeczne ze sobą normy i wartości (np. szkoła i rówieśnicy). Powody:

1) Wielość grup i instytucji socjalizujących emitujących różne (w tym sprzeczne) oczekiwania (np. zasady życia szkoły a zasady życia grup rówieśniczych), w efekcie powstaje chaos wartości.

2) Utrata skuteczności przez instytucje (np. kryzys szkoły).

3) Występowanie środowisk kontrkulturowych, propagujących dewiacyjne i przestępcze sposoby życia.

3. Osobowość – posiadanie pewnych defektów psychicznych.

IV. Pojęcie kontroli społecznej

Co się dzieje, gdy jednostki zachowują się inaczej niż oczekuje społeczeństwo?

⇒ Uruchamiana jest kontrola społeczna – czyli wszelkie mechanizmy uruchamiające współdziałanie, które utrzymuje porządek społeczny.

1. Rodzaje kontroli społecznej:

- 1) Kontrola wewnętrzna – zinternalizowane wzory zachowań, normy i wartości.
- 2) Kontrola zewnętrzna – kontrola operująca systemem sankcji (kar i nagród).
- 3) Kontrola formalna – zapisana w regulaminach stowarzyszeń i organizacji, szczególnie prawo.
- 4) Kontrola nieformalna – wzory zachowań, reakcje, sankcje przekazywane w stosunkach osobistych.

2. Od czego zależy dotkliwość sankcji?

Sankcje nieformalne (tzw. rozproszone) częściej są bardziej dolegliwe ponieważ obniżają samoocenę.

V. Funkcje dewiacji

- 1) Pozwala wyjaśnić sens norm – wskazuje, co jest akceptowane, a co nie
- 2) Pomaga określić tożsamość grupy – wskazuje, które wartości są cenne dla danej grupy
- 3) Wpływa na spójność grupy – uruchamia wspólne działania w celu likwidacji dewiacji
- 4) Dewiacje wentylem bezpieczeństwa
- 5) Dewiacja jako źródło zmiany społecznej.

Literatura:

1. Sztompka P., 2002, Socjologia, Znak, Kraków.
2. Szacka B., 2003, Wprowadzenie do socjologii, Oficyna Naukowa, Warszawa.